

DE GENTSE MENTALITEIT (slot)

Derde en definitief laatste bijdrage in onze korte reeks over “De Gentse mentaliteit”. Alle goede dingen bestaan immers uit drie, ook in het Gents. Voor de vorige afleveringen, zie GT nummers 27/2 en 28/1.

Eerst even kort - maar dan echt in telegramstijl - herhalen waar het om gaat. “De” Gentenaar, zo durfde ik stellen, heeft een typische mentaliteit die kan omschreven worden als: droog, koel, nuchter, ironisch, soms cynisch en wars van alle overdrijving en sentimentalisme. Oertypisch daarvoor is de Gentse gewoonte om, waar anderen al naar superlatieven zouden grijpen, gewoon van iets te zeggen: “T’en es nie slecht”.

Wat volgt is, net als de vorige keren, een reeksje korte commentaren, anecdoten, gevleugelde uitdrukkingen, fictieve mini-dialogen en moppen om dit alles te illustreren, uiteraard vooral in het Gentse dialect.

Fictieve dialogen

- A: “wa zegge z’ in ‘t Gêns tege diene plat mee al die kruiden d’ erin die de moet bakken in die speciale olie...?”

B: “Ze zegge doar niets tege, z’ eten dad op.”

- A geeft een uiteenzetting over een of ander probleem en gebruikt daarbij nogal veel veronderstellingen. Moest dit en moest dat... dan zou misschien ... enz...

- B krijgt het op de zenuwen en antwoordt: “Ja, moest, moest, moest...! Moest mijn tante kluute g’had hehn, ‘t was mijn nonkel”

- In een gesprek duikt een of ander probleem op. A aarzelt wat de oplossing betreft en zegt: "Hm, 'k moe ne kier peize."

Twee replieken van gelijke strekking staan ter beschikking:

◦ "'t Es lastig veur mensche dien 't nie geweune zijn" en

◦ "Zie dadde gien huufpijne krijgt".

- A vertelt, bv. over een of andere tentoonstelling van modernistische kunst of iets dergelijks. B is niet super-enthousiast en antwoordt:

"Help mij omthèwe da 'k doar nie noartoe goa ihn!"

- A, "'k Moake mij een beetje ongerust; 'k sloape zuu slecht tegewoorig."

Antwoord van B: "Wel joenk, doar zoe 'k ik nie van wakker ligge da 'k van uh was zul!"

- A: "Gho! 'k Zie der schuun uit mee...(bv: die blèw uuge, die gezwolle lippe..."

Reactie van B: "Moakt uh nie ongerust; 't zal niemand 't verschil zien."

Korte commentaren

- Ook weer bij de bespreking van een of ander probleem wil een van de betrokkenen blijkbaar iets zeggen, doch hij aarzelt. We moedigen hem aan (?) met de opmerking: zeg moar uh gedacht zul, we doen tons toch wel ons goeste.

- Het is of was al een hele tijd aan het regenen. Iemand vraagt of het NOG altijd regent. Een ander kijkt door het venster en zegt: "'t Hehwd' op van stillekes".

- Iemand brabbelt iets in een onverstaanbare taal (laten we zeggen: president Jeltsin in het Russisch nadat hij enkele vodka's of zoiets naar binnen gewerkt heeft). In plaats van bv. te vragen "Wat zegt die daar?" of zoiets, "bevestigen" we zijn woorden met een van die klassieke uitdrukkingen als:

◦ Tege wie zegd' et dan!, of

◦ 't Es gelijk da 'k mijn eigen huure klappe.

- Doodgewoon wanneer we iemand toevallig ontmoeten: Ge ziet er zuu goed uit, wa schilt er?

- Uitzonderlijk eentje in het Frans. Iemand wil iets tonen, om het even wat: een tekening die hij gemaakt heeft, een stunt, een bepaalde oefening, een gedicht. We wijzen zijn voorstel kordaat af, eraan toevoegend: “On a déjà vu assez d’horreurs pendant la guerre.”

Geveugelde uitdrukkingen

- Hoe zegde men dat destijds: stellende trap, vergrotende trap, overtreffende trap? Wel, dat of iets dergelijks geldt voor iemand die “giene slimme” is: “G’ hèt dwoaze kluuten, g’ hèt gruute dwoaze kluuten en tons hedde (bv.) Jan nog”. Wie wat zin voor zelfrelativering of zelfkritiek heeft (en eigenlijk is ook dat wel een Gents trekje) kan dat uiteraard op zichzelf toepassen en voor het laatste deel van de zin invullen: “en tons hedde mij nog”. Maar bedenk dat een dergelijke graad van zelfrelativering slechts voor grote wijzen is weggelegd.

- Werd destijds in ons kringetje aan de universiteit gezegd over een medestudente die “nogal goed besteld” was wat een bepaald lichaamsdeel betreft: “Z’ es kwoad, ze steekt heur vuisten uit”.

- Niet te voortvarend zijn is ZEKER een Gentse eigenschap. Of, om ook dat met een geveugelde uitdrukking te formuleren: Iest zien zei den blènde en hij moest voele.

- Feministen zullen niet opgetogen zijn over de volgende uitroep die ik ooit in een café enkele tafels verder hoorde slaken, maar vermits we ons antropologisch onderzoek wat realistisch willen maken moet ook dat maar kunnen: “De smirlap hee aan mijn wijf gezete!”. De vrouw of “het wijf” vergeleken met een stuk chocolade of een pot honing waar men dus wel een durft “aanzitten”, het is in elk geval een duidelijk en sprekend beeld.

- En een Gentenaar gaat zoals iedereen wel graag eens lekker eten of... hij steek zijn voeten onder toafel.

- Men verrast iemand door al te raden wat hij gaat zeggen of door na enkele woorden zelf zijn zin te vervolledigen. Hij vraagt verwonderd: "Hoe wete gij dadde?. Antwoord: "'k Zie dad' aan 't krulle van uhwe neuze".

- Je bent al drie keer de trap afgegaan en hebt blijkbaar steeds weer iets anders vergeten dat je nog moest doen of meebrengen. Iemand (eventueel jijzelf) zegt: "Die gien huufd hee moe biehn hehn".

- Voor "heel lang geleden" zijn er massa's uitdrukkingen. In de sprookjes luidt het o.m. : "In de tijd toen de dieren nog spraken". Een Gentse variante is: "Oas ons Hierre nog een klein manneke was".

- Ik heb me laten wijsmaken dat het gezegde van Nietzsche afkomstig zou zijn. Inhoudelijk is het zeker mogelijk: hij was immers eerder een dieren- dan een mensenvriend. Maar dat Nietzsche Gents sprak ligt minder voor de hand. Doet overigens weinig ter zake: "Hoe mieër da 'k de mênsche liere kenne hoe liever da 'k mijn katte zie".

- Iets in het algemeen Nederlands. Sommige mensen willen hun woorden graag extra kracht bijzetten (denken ze toch) door steeds gezwollen, bombastische uitdrukkingen te gebruiken. Een totaal on-Gentse houding uiteraard! Wel Gents kunnen we de poging noemen om dat alles dubbel belachelijk te maken door zo enkele van die uitdrukkingen samen te smeden tot een soort monstergesegde.

Men kent bv. uitdrukkingen als "de tand des tijds", "wonden die (al dan niet vanzelf) zullen helen" en "ergens geen gras laten over groeien". Breng dat alles samen en je krijgt het volgende knapperige resultaat: over deze wonde zal de tand des tijds geen gras laten groeien.

Anekdoten

- U kent wellicht nog die oude trams, waar men naar keuze voor- of achteraan kon opstappen, met de zitplaatsen er tussenin. De tram was open en je kon dus nog (of al) tijdens het rijden op- en afstappen. Tram 3 had zijn standplaats te Mariakerke, aan de Brugsesteenweg. Een vriend op de universiteit (van wie ik eigenlijk de naam wel eens mag

vermelden, want hij heeft me een stuk van mijn belangstelling voor volkse scènes bijgebracht: Elie De Jonghe) woonde dicht bij de brug over de vaart en ging telkens te voet naar de tramhalte. Aan de Brugsesteenweg gekomen zag hij of de tram daar al of niet stond. Was dat het geval, dan moest Elie nog een eindje gaan of lopen om erop te stappen en ondertussen kon de tram zelf natuurlijk “veur zijne neuze wigrije”. Op een keer gebeurde dat. Elie dacht: “Een klein spurtje, ‘k hoal em wel in en ‘k sprengde derop”. Hij begint dus te lopen en haalt inderdaad de tram gedeeltelijk in, eerst heel vlug, maar dan, naarmate de tram zelf op snelheid komt, steeds geleidelijker. Elie bereikt het achterste gedeelte van de tram maar... hij is een man van principes: hij stapt ALTIJD vooraan op. Hij moet dus nog de hele lengte van de tram zelf overbruggen en dit terwijl die nu stilaan op topsnelheid rijdt. De bestuurder moet hem wel in de achteruitkijkspiegel gezien hebben maar zal er wellicht iets bij gedacht hebben als “Dat dienen annuzelirre zijn plan trekt oas ‘t hij vanachter nie wild’ opstappe”. Elie raakt toch vooraan, springt met een laatste krachtinspanning, eerst op de metalen trede, dan een stapje hoger op het platform en... zegde hij toen hij mij dit later vertelde... “tons kwam mijne moment van opperste volderenge, oaz’ ek ezuu ghiel op mijn gemak tegen diene conducteur kost zegge: DANK U!”.

- Voor de volgende anecdote moet ik helaas de anoniemiteit van de betrokkenen bewaren. Schuilnamen dus!

Een gepensioneerd inspecteur uit het onderwijs (ik zal hem “Zjozif” noemen) is voorzitter van een occult-esoterische vereniging. Tot de leer van die vereniging behoort de visie dat de realiteit onderverdeeld is in zeven niveaus of trappen. De menselijke ziel moet evolueren en naarmate dat lukt mag ze af en toe een trapje stijgen en kijken hoe het er DAAR allemaal aan toegaat.

Zjozif en zijn leerlingen hebben vergadering in een café. Zijn vrouw Anna zit naast hem aan een tafeltje, maar dat zal meer zijn omwille van het toenmalige principe dat een vrouw altijd haar man op zijn activiteiten vergezelt dan uit echte belangstelling. Zjozif houdt voor zijn publiek een uiteenzetting over de verschillende zijnsniveaus (onze materiële wereld zit maar op het povere eerste niveau) en is aan de vijfde of zesde trap gekomen. Hij zwijgt even, om het volle gewicht van zijn beschrijving tot zijn toehoorders te laten doordringen en midden die geladen stilte weergalmt plots de stem van zijn dierbare Anna: “Zjozif, drinkt uhwe kaffee jongene!”.

De kronieken vertellen dat Zjozif bruusk vanuit die vijfde of zesde trap op aarde neerdonderde, NOG een volle minuut langer totaal sprakeloos bleef, toen een blik van oneindig medelijden op zijn Anna wierp... en uiteindelijk zijn uiteenzetting verder zette. Of hij uiteindelijk zijn tas koffie uitgedronken heeft vermelden de bronnen niet.

Moppen

Ik heb er drie gekozen. Het hadden er net zo goed dertig of driehonderd kunnen zijn. Maar goed, liever kwaliteit dan kwantiteit, dus...

- De pastoor komt bij de terdoodveroordeelde en zegt: “Vriend, ik spreek tot u als een dienaar des hemels”.

“Loat moar, menier de paster”, luidt het antwoord, “‘k goa sebiet mee den boas zelve goan spreke.”

- Een Gentse soldaat bij het leger klaagt over oud brood. De kolonel zegt vermanend: “Hadden de soldaten van Napoleon dat brood gehad, ze zouden tevreden geweest zijn.”

“‘k Geluuf het”, antwoordt onze held, “tons was ‘t vès uuk!”.

- De kleine komt bij zijn moeder en roept: “Ma, d’ er es iets verschrikkelijks gebeurd, pa hee hem opghangen op de zolder”. De vrouw stuift verschrikt naar boven, ziet niets en komt, tegelijk kwaad en opgelucht, terug. “Gij lieëliken annuzelirre, roept ze, moede gij mij ezuu denge wijsmoaken! ‘k Koste d’ er iets van gekregen hehn!”

“Haha”, lacht de kleine, “‘t es den iesten april, hij hangd’ in de kelder!”.

En tot slot weer wat persoonlijke inbreng, die ik, met typisch Gentse bescheidenheid, beperkt hou.

- Ik nam destijds geregeld aan schaaktornooien deel. Ik ben toevallig niet van de allerkleinsten (1.87m) en sta daar maar wat te staan. Een andere deelnemer, die eerder tot het “gestuikte” type behoort, bekijkt mij “vanuit de lieëgte” en vraagt: “Ahwel! Es ‘t ginter boven uuk zuu woarme?”

- Als ik per vergissing iemand een duw geef of hem op de teen trap, zal

ik nooit nalaten me beleefd te verontschuldigen, bv. met de woorden:
“Oh, pardon, ‘k ‘n koste nie harter zulle!”.

Voilà, dat was het. Definitief einde en gedaan. Ik besluit met de woorden
die ik reeds bij een vorige gelegenheid mocht aanhalen:

GE ZIJD’ ALLEMOAL BEDANKT EN IK UUK.

Guy DE MAERTELAERE
